

Libanon

Een korte
geschiedenis

JONA LENDERING

Jona Lendering

LIBANON

Een korte geschiedenis

Uitgeverij Omniboek

1 DE BRONSTIJD

De oudste stad ter wereld

Volgens de Grieks-Romeinse auteur Filon was Byblos de oudste stad ter wereld. Nu kwam deze Filon zelf uit Byblos en was hij vermoedelijk bevooroordeeld, maar zijn claim was niet helemaal uit de lucht gegrepen. Zijn geboorteplaats was inderdaad eeuwenoud. Gelegen op een goed verdedigbare heuvel, pal aan zee, en voorzien van een zoetwaterbron, was Byblos voor boeren uit de Late Steentijd een logische vestigingsplaats. Hoe smal de kuststrook ook was, er waren mogelijkheden voor veeteelt, akkerbouw en uiteraard visserij. Niet veel verder verhief zich het Libanongebirge. Ideaal voor jagers. Een stad was dit prehistorische Byblos niet, maar vanaf het midden van het zevende millennium v.Chr. woonden er mensen.

Uiteraard waren er destijds meer van zulke vissersdorpjes, maar Byblos had ook een rivier, de Nahr Ibrahim, die het mogelijk maakte de gigantische stammen van de cederbomen, die hoger op de Libanon groeiden en uitstekend bouw hout leverden, te transporteren naar de kust. Zo werd Byblos de eerste houtexporteur uit de wereldgeschiedenis. De voornaamste afnemer was de koning van Egypte, wiens bouwmeesters begrepen dat dit lichte en sterke materiaal enorme overspanningen mogelijk maakte. Het geurde bovendien heerlijk. Nog eeuwenlang was cederhout cruciaal voor bouwprojecten in alle landen rond de Middellandse Zee: of het nu ging om de graven van Egyptische koningen uit het late vierde millennium v.Chr., om een klassieke Griekse tempel of

de troonzaal van de Romeinse keizer, steeds opnieuw benutten de bouwers cederhout.

Handel bestond aanvankelijk niet in de vorm waarin wij deze activiteit kennen. In het derde en tweede millennium v.Chr. stelde men het vooral voor als het uitwisselen van geschenken. De officiële fictie was dat de farao de producten ontving van een godin die in onze bronnen simpelweg de Dame van Byblos heet, en dat hij haar cadeaus terugstuurde. Archeologen hebben fenomenaal mooie Egyptische voorwerpen opgegraven in Byblos. Dat de tempel van de Dame van Byblos naast het koninklijk paleis lag, maakt echter voldoende duidelijk voor wie deze voorwerpen feitelijk waren bedoeld. De vorst was niet de enige betrokkene. Een groot deel van de bewoners van Byblos profiteerde mee: houthakkers, timmerlieden, scheepsbouwers, matrozen en administrateurs.

Door handel groeide Byblos uit tot iets dat wél een stad was. Het had een gevarieerde economie, er was sociale stratificatie, er was een vorst. Voor de administratie van diens paleis was natuurlijk een vorm van schrift nodig, en archeologen hebben in Byblos

De resten van de tempel van de Dame van Byblos. Het huis links op de achtergrond zal, met financiering door het Nederlandse Rijksmuseum van Oudheden, in gebruik worden genomen als museum.

inderdaad allerlei teksten gevonden, nu eens in Egyptische hiërogliefen, soms in het Mesopotamische spijkerschrift en zo nu en dan in het eigen, nog niet ontcijferde Byblosschrift.

De koninklijke correspondentie uit deze periode illustreert hoe de uitwisseling van geschenken gaandeweg veranderde in echte handel. De betrokkenen raakten ervan overtuigd dat producten een bepaalde waarde vertegenwoordigden en dat het ene geschenk het andere waard was. Er zijn brieven met diplomatiek geformuleerde klachten over onvoldoende waardevolle of te laat geleverde geschenken; wij herkennen daarin prijsonderhandelingen en aanmaningen. De aanname dat alles een prijs heeft is sindsdien blijven bestaan, zelfs al zijn er enorme economische crises geweest. Zo bezien is waarde dus een duurzaam sociaal construct, uitgevonden in Libanon. Het is een van de redenen waarom Byblos tegenwoordig de status heeft van UNESCO-werelderfgoed.

Het bleef niet beperkt tot houthandel. Byblos en de andere havensteden in het huidige Libanon ontgroeiden hun achterland. Graan moest men importeren, en gelukkig lag Cyprus dichtbij.* Vanaf dat eiland kwam ook koper. Andere metalen vielen eveneens te importeren, zoals tin. Door het combineren van koper en tin ontstond brons, een keihard materiaal dat een echte *game-changer* vormde. Vandaar dat oudheidkundigen de tijd waarin de toepassing opkwam, het derde en tweede millennium v.Chr., gewoonlijk aanduiden als de Bronstijd.

De handel bleef ook niet beperkt tot de zeeroutes van Byblos naar Egypte of Cyprus. Tin kwam vermoedelijk uit Centraal-Azië. De weg daarnaartoe voerde over het Libanongebergte, door de Bekaavallei en over de Antilibanon naar Syrië. Voorbij de Eufraat begon Mesopotamië, en daarachter lagen het Zagrosgebergte, de Iraanse hoogvlakte en de Hongersteppe. Wie die was gepasseerd, kwam in de regio waar tin werd gewonnen. Het is weinig aanmerkelijk dat mensen uit Byblos deze hele weg hebben afgelegd,

* Bij zonsondergang is Cyprus vanaf de hellingen van de Libanon te zien als donkere lijn op de horizon.

maar de handelshavens van Libanon en Syrië – of Kanaän, zoals de regio gewoonlijk wordt genoemd – vormden wel de plaats waar de vanuit het oosten aangevoerde producten werden geruild tegen die uit Egypte en Cyprus.

In de loop der eeuwen breidde dit netwerk zich uit naar Anatolië, Griekenland, Sicilië en de Maghreb, en uiteindelijk via Andalusië naar de Atlantische kusten. Het waren echter alleen heel rijke heersers die een vloot of een karavaan konden organiseren, zodat de macht zich concentreerde bij een beperkt aantal grote koningen: de farao van Egypte, de vorsten van Mesopotamië, de koning van de Hittieten in Anatolië. Van deze grote koningen waren de Kanaänitische stadsvorsten vazallen.

Illustratief voor de handel in deze tijd is de lading van een schip dat in de veertiende eeuw v.Chr. is vergaan voor de Turkse zuidkust. Aan boord van dit zogeheten Uluburunwrak vonden onderwaterarcheologen koper, Afrikaans ebbehout, olifanten- en nijlpaardtanden, schildpadschildjes, struisvogeleieren, Cypriotisch aardewerk en olielampen, bronzen en koperen vaatwerk, ivoeren doosjes en een zalflepel, een trompet, barnsteenkralen, zwaarden, tafelgerei, glasbaren en agaat, kornalijn, kwarts en faience. Alle havens rond het oostelijk bekken van de Middellandse Zee zijn vertegenwoordigd, maar het centrum van de handel, waar alle routes samenkwamen, was ruwweg het huidige Libanon. Dat *geography is destiny* geldt als cliché, wil niet zeggen dat het onwaar is: vroege steden als Byblos hadden belangrijke producten te bieden, ontgroeiden hun achterland en moesten handel gaan drijven met de rest van de wereld. Libanon was voorbestemd voor handel.

Dat Kanaän in het midden van de mediterrane wereld lag, is te herkennen aan de archeologische vondsten. De plaatselijke kunstenaars combineerden materialen en motieven uit alle culturen, zoals zegels met én spijkerschrifttekens én hiërogliefen. Ook de mythen en gebruiken, voor zover bekend, hebben parallellen elders. Dat wil niet zeggen dat men uitsluitend leentjebuurspeelde. Men had eigen talen, die behoorden tot de Semitische taalfamilie, en een eigen godenwereld, met goden als El en Baäl.

Ontdek de kleurrijke geschiedenis van Libanon

De republiek Libanon grenst aan Israël en Syrië. Het land meet slechts 10.452 km², iets meer dan een derde van België.

Omdat het zo klein is, staat het altijd in verbinding met andere landen, rijken en machthebbers. Dat maakt de geschiedenis van het land des te interessanter.

In *Libanon* vertelt Jona Lendering op toegankelijke en aanstekelijke wijze over die geschiedenis. Hij begint bij de Bronstijd en beschrijft onder meer de Feniciërs, de Romeinse tijd, het christendom en de islam, de kruistochten en de Ottomanen. Het is een geschiedenis vol bijzondere figuren, van sober levende kluizenaars tot opmerkelijke feministen, maar vooral veerkrachtige Libanezen. Ook de moderne geschiedenis – het einde van het Franse mandaat en het ontstaan van de republiek – komt uitgebreid aan bod. Daarmee is *Libanon* een welkome kennismaking met een land dat veelvuldig in het nieuws is, maar waarvan we vaak maar weinig weten.

JONA LENDERING is historicus, journalist en docent.

Eerder schreef hij onder andere het boek bij de Byblos-tentoonstelling in het Rijksmuseum van Oudheden en *Goden en halfgoden. Filon van Byblos over de Fenicische mythologie*.

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 9789401921145 ISBN 680

9 789401 921145